

VINT PROPOSTES PER FOMENTAR L'ECONOMIA SOCIAL I SOLIDÀRIA DES DELS AJUNTAMENTS

Jordi Garcia Jané

(Publicat a www.economiasolidaria.cat)

Aquests dies acabem la quarta edició del curs d'economia social i solidària que organitza l'Oficina Tècnica d'Estratègies per al Desenvolupament Econòmic (OTEDE) de la Diputació de Barcelona per a tècnics i tècniques dels ens locals de la demarcació de Barcelona. El fet d'haver exercit com a tutor i formador de les diverses edicions d'aquest curs m'ha permès aprofundir en les polítiques públiques locals per fomentar l'economia social i solidària (ESS). Tot seguit presento vint pistes que crec que poden ser útils per promoure l'ESS des dels ajuntaments i consells comarcals, a manera de síntesi de tot el que après jo també en aquests anys.

1. **Recuperar el vincle entre l'economia i les necessitats de les persones**

Per fomentar l'economia social i solidària, primer de tot necessitem desaprendre el concepte dominant d'allò que és l'economia i restituir-li el sentit originari. Perquè una cosa és l'economia i l'altra la **crematística**, que és la perversió de l'economia que domina avui el món, per sort no sense excepcions ni resistències. L'objectiu de l'economia no ha de ser que creixi contínuament el PIB, ni tan sols que tothom tingui un lloc de treball faci una feina socialment útil o no; l'objectiu de l'economia és cobrir les necessitats de les persones. O dit d'una altra manera, l'economia és el conjunt de sistemes que ideem els humans per satisfer les nostres **necessitats i aspiracions**, tenint present que una part dels recursos (els recursos materials) que hem d'utilitzar per aconseguir-les són cada cop més escassos.

En conseqüència, l'economia no són tan sols les empreses, el mercat i els diners; també és, naturalment, la distribució dels ingressos; és el consum; són també activitats productives o d'intercanvi que no passen pel mercat capitalista com el treball domèstic i de les cures, les fires d'intercanvi, els recursos compartits, els bancs de temps... Però és que, a més, les empreses no són totes com l'empresa capitalista, que persegueixen el lucre. Hi ha moltíssimes microempreses i pimes, i un grapat de cooperatives també, creades per persones que no pretenen amb elles lucrar-se, sinó, més simplement, guanyar-se la vida. I a més hi ha altres empreses, moltes també cooperatives, que persegueixen objectius de millora social, siguin naturalesa social, cultural o política. I tot això és més economia que l'economia mercantilista, financera i depredadora.

2. **Concebre l'ESS com una economia alternativa**

L'ESS no ha de ser vista com una economia marginal, pal·liativa o reparadora, tampoc com la simple suma d'unes empreses regides per unes normes particulars, sinó com una **economia sencera** (que és producció però també distribució, consum, finançament, circulació monetària, gestió de recursos...) i **diferent** de la capitalista, que no busca adaptar-se a aquesta, sinó superar-la.

3. **Actuar des d'un enfocament del desenvolupament local més integral i comunitari**

Una política de promoció de l'economia social i solidària als municipis no es pot emmarcar en qualsevol enfocament del desenvolupament local, sinó en un que

compleixi una sèrie de característiques determinades. Ha de basar-se en una **visió compartida** que la comunitat hagi construït sobre el seu futur desitjable, una visió que no pot ser perfectament tancada però sí el suficient per proveir de rumb a les polítiques públiques. Ha de ser, a més, un desenvolupament **holístic o integral**, és a dir, capaç de generar renda i resoldre necessitats materials, però també de crear alhora vincles socials, coneixement, apoderament ciutadà, consciència crítica, solidaritat, etc. Ha de ser **comunitari**, en el sentit que la comunitat ha de ser l'objecte i el subjecte del desenvolupament. S'ha de propulsar preferentment amb **recursos endògens**, aprofitant els recursos locals tangibles i intangibles, com també endogeneïtzant les oportunitats que vénen de fora. Ha de ser tan **autocentrat** com sigui possible, és a dir, prioritzant la satisfacció de les necessitats locals amb recursos locals. S'ha de fonamentar en un **model productiu divers**. S'ha d'impulsar des de la **participació activa i la corresponsabilitat ciutadanes**. I s'ha de dotar d'**indicadors alternatius de riquesa**, així com de mecanismes per **redistribuir** entre la ciutadania la **renda** i el **treball**, incloent-hi el treball domèstic i de les cures.

4. Pressionar perquè es facin canvis a escala superior

Malgrat tot el que ens locals poden fer per fomentar l'ESS, que és molt, no ens podem enganyar tampoc: algunes de les accions que tenen més capacitat per impulsar l'ESS no estan al seu abast, ni per recursos —cada cop més migrats—, ni per competències —també cada cop més esquarterades—, ni tampoc per escala, ja que hi ha mesures que, per ser efectives, s'haurien d'aplicar a nivell meso o macro. També hem de ser conscients que alguns dels grans problemes que s'intenten pal·liar, amb bon criteri, mitjançant l'ESS no es resoldran de debò sense que s'emprenguin **canvis estructurals de caràcter general**. Per exemple: ni l'ESS, ni tampoc cap política activa d'ocupació, no arreglaran mai el problema de l'atur; aquest tan sols se solucionarà el dia que el deixem de considerar precisament un problema i el veiem com un indicador del fet que la societat ja ha assolit un nivell de productivitat tan gran que no necessita que alguns individus treballin moltíssimes hores per crear els béns i serveis que la societat necessita, mentre que d'altres no treballen gens, i per tant que l'interpretem com una oportunitat, l'oportunitat de viure millor repartint de manera justa els immensos guanys de productivitat assolits en aquests cinquanta anys dels quals fins ara només s'han beneficiat els empresaris. Com? Doncs reduint la jornada laboral productiva per a tothom, sense reduir els salaris, com no siguin els de nivell directiu. Pensem, de passada, les grans possibilitats que s'obririen en un escenari així, de més disponibilitat de temps per part de la ciutadania, perquè florissin tota classe d'iniciatives sociocomunitàries d'ESS.

Quina conclusió extraïem de tot plegat? No pas que hem de resignar-nos a posar pedaços, sinó que necessitem combinar l'**acció decidida** des dels ajuntaments, no per posar pedaços, sinó **per establir a escala local algunes de les bases d'allò que hauria de ser una altra economia** més justa, democràtica, solidària i sostenible, amb la **pressió persistent cap als nuclis de poder superior** perquè aplanin el camí expandint les oportunitats per a l'ESS, restringint-les per a l'economia capitalista, i millorant les condicions de vida de la majoria de la població.

5. Promoure l'autoorganització de la ciutadania perquè satisfaci de manera cooperativa algunes necessitats

Les administracions locals s'han de replantejar les seves polítiques de promoció econòmica i d'ocupació, inspirades en un model creat a la dècada de 1980 i avui ja obsolet. Els costos globals d'algunes accions d'atracció d'inversions sovint superen

els beneficis que reporten. Moltes polítiques actives d'ocupació no responen a les necessitats del territori i generen poquíssimes insercions laborals estables. Al final els tècnics acaben treballant d'omplir muntanyes de papers per justificar unes subvencions vinculades a uns programes que no encaixen amb les necessitats del territori. Per tant, d'una banda, convé revisar a fons aquestes polítiques; però de l'altra, cal desenvolupar noves línies d'actuació, i en concret desenvolupar **eines que ajudin els veïns i veïnes a organitzar-se per satisfer les seves pròpies necessitats**. De vegades serà mitjançant l'obtenció d'una renda derivada de projectes empresarials individuals o col·lectius, però en d'altres casos serà mitjançant l'**autoorganització cooperativa** per dur a terme activitats de suport mutu, autoproducció o intercanvi, com poden ser els grups de criança compartida, els horts comunitaris, les fires i xarxes d'intercanvi o els bancs de temps. Aquestes també són maneres per resoldre necessitats i, per tant, també són economia.

6. Practicar la governança compartida

Al mateix temps, els polítics han de canviar el model de governança de pobles i ciutats. La governança ha de ser compartida, en tot s'ha de cercar la **implicació i la corresponsabilització de la ciutadania**, i anar **transferint poder de decisió i de gestió** a les entitats i les persones, que ja no poden ser tractades des de l'òptica de l'"ordeno i mando perquè a mi m'han votat i a tu no", ni des d'una visió estreta de considerar-los públic, clients o usuaris, és a dir, simples receptors de papa Estat, sinó com a ciutadans i ciutadanes, subjectes de drets, corresponsables de la gestió de la seva ciutat, coneixedors del que volen, i amb ganes d'esdevenir protagonistes de la seves vides.

7. Reparar el teixit comunitari

Com més activa i vertebrada en múltiples associacions i iniciatives sigui una col·lectivitat, més **capital social** tindrà per impulsar projectes d'ESS. Per tant, la millor política de llarg termini per fomentar l'ESS és ajudar a **crear comunitat**, avui en la majoria de casos a reparar-la, tan malmesa està pels efectes de l'individualisme exacerbada, el consumisme i la precarietat vital.

8. Impregnar els ajuntaments d'ESS

L'ESS no és una política pública en si, sinó que ha d'**irrigar totes les polítiques públiques**. L'ESS afecta Promoció Econòmica, però també Participació, Medi Ambient, Educació i Benestar Social, Joventut, Cultura, Comunicació...

Els ajuntaments han de dur a terme **processos participatius** per elaborar el seu **pla estratègic de ciutat**, i les entitats d'ESS s'han d'implicar en la globalitat de la seva definició i en el seu desplegament posterior.

Malauradament, partim d'un funcionament de les administracions que és poc idoni per fomentar l'ESS. Els ens locals necessiten deixar **més iniciativa** a les persones que hi treballen, reduir les traves burocràtiques i impregnar tota l'organització amb valors de l'ESS com ara la **cooperació**, la **participació** i la **integralitat**. L'administració local està poc acostumada a treballar de manera transversal i això constitueix un problema per relacionar-se amb un fenomen multidimensional com l'ESS.

9. Sensibilitzar en l'ESS tècnics i polítics

Convé sensibilitzar tècnics i polítics per aconseguir el seu compromís en favor de l'ESS, tenint present que els fruits d'aquesta volen temps per madurar. Els rols del personal tècnic que treballi fomentant l'ESS han de ser **promoure, canalitzar,**

informar, assessorar, animar, connectar... Per a això, a més d'un conjunt de **coneixements** (sobre què és l'ESS i les seves diferents branques, les fórmules jurídiques més adients per practicar-la, les metodologies participatives, la confecció de models de viabilitat empresarial i de plans d'empresa, la tramitació d'ajuts i subvencions...), aquestes persones han de posseir una sèrie d'**habilitats i actituds** com són la capacitat de treballar en equip, desenvolupar relacions, planificar a mitjà i llarg termini, saber sortejar les traves burocràtiques, tenir una gran sensibilitat social i local per recollir les demandes i necessitats de la comunitat, practicar lideratges de servei, ser creatives, perseverants i flexibles... I si aquestes persones, a més, estan compromeses personalment amb alguna iniciativa d'ESS, doncs molt millor, perquè aleshores entendran de manera més precisa com funcionen i s'hi implicaran més encara.

10. Aprendre les administracions, les unes de les altres

En diverses ciutats i regions del món fa anys que s'executen polítiques públiques molt interessants per fomentar l'ESS, unes polítiques que ara a nosaltres ens poden servir d'inspiració. Convé conèixer a fons les pràctiques en ESS de ciutats com **Bolonya, Cleveland, Lille, Bristol o Porto Alegre**, o de països i regions com el **Quebec, Nord-Pas de Calais, Emilia Romana, Andalusia o Múrcia**. Així mateix, els ajuntaments i consells comarcals catalans han de crear marcs per compartir experiències, les bones però també les dolentes, per tal que tothom pugui començar un pas més enllà del que marca l'experiència anterior. Aquesta serà probablement una de les línies d'actuació de la futura **xarxa de municipis per l'economia social i solidària** que, des de fa uns mesos, una quarantena llarga de municipis del país estan construint.

11. Conèixer l'ESS local i escoltar-la és el primer pas

Primer de tot, els ajuntaments han de detectar les entitats d'ESS del territori, visitar-les, escoltar-les i **establir complicitats**.

12. Motivar les persones preemprenedores i emprenedores perquè engeguin iniciatives d'ESS

Això demana fer molta tasca de sensibilització a la ciutadania en general i a franges determinades de la població (gent jove, persones aturades, persones vinculades al teixit associatiu...), de vegades directament, d'altres mitjançant **prescriptors** als quals abans caldrà haver format (gestories, periodistes locals...). Requereix també muntar llançadores d'emprenedoria; espais cooperatius de treball; xarxes de suport a les persones emprenedores, per exemple mitjançant mentoratge; crear i dinamitzar comunitats estables de persones i entitats emprenedores; acompanyar-los els primers anys per enfortir les seves capacitats de gestió; etc.

13. Coproduir les polítiques públiques d'ESS amb l'ESS

Ajuntaments i ESS s'han de tractar de tu a tu, en peu d'**igualtat**, i guanyar-se la **confiança mútua**, base de tota col·laboració estable. Les polítiques d'ESS no funcionaran si no són coproduïdes amb els actors, des del disseny fins a l'execució i l'avaluació. Els projectes municipals d'ESS han de comptar sempre amb les entitats de l'ESS, **respectar** les seves formes de **funcionament** i els seus **ritmes**, normalment més lents. Alerta a col·lapsar les entitats d'ESS amb una allau de demandes vingudes des de l'administració i també a voler imposar-los ritmes de creixement. L'ESS només creix bé si ho fa de manera orgànica, i tan sols aquells projectes que siguin participats i assumits íntimament per les entitats se sostindran al llarg del temps. Està bé que un ajuntament comenci liderant una iniciativa d'ESS si, tot i ser ben vista per les entitats del sector aquestes se senten encara massa febles per pilotar-la; ara, progressivament el lideratge l'hauran

d'assumir les entitats fins a desembocar, si més no, en un règim de cogestió. La **cooperació publicocooperativa**, per ser efectiva, requereix partir d'un diagnòstic i una visió compartides, establir regles clares de funcionament, evitar que cap part no mani sobre les altres, assumir cada una el seu propi rol, i distribuir resultats i reconeixements de manera equitativa.

14. No copiar sense més a l'ESS les actuacions de foment de l'economia convencional

No es tracta de copiar mimèticament el que s'ha fet amb altres sectors i aplicar-ho ara a l'ESS. No és qüestió, per exemple, de fer ara un altre viver d'empreses amb l'única diferència que ara aculli cooperatives, sense replantejar-se el tipus d'espai i de relacions que hi volem fomentar. No és qüestió de crear l'enèsima taula local sectorial, aquest cop d'economia social i solidària, però operant amb les mateixes lògiques: predomini de representants institucionals; assignació de representants en funció, no de l'interès mostrat en el tema, sinó del seu estatus; ordres del dia preparats des de l'Ajuntament; caràcter consultiu... Si no **innovem en els estils i les eines inspirats pels valors de l'ESS**, els projectes fracassaran.

15. Motivar, facilitar, connectar i pressionar són els principals rols

Sobretot, les administracions locals han de **motivar** la ciutadania a autoorganitzar-se en iniciatives d'ESS, han de **facilitar-los recursos** econòmics, tècnics i administratius perquè ho facin i **acompanyar-les** temporalment quan ho necessitin, han de promoure accions per **enxarxar** aquestes iniciatives, i han de **pressionar les administracions supramunicipals** perquè remoguin els obstacles que impedeixen el creixement de l'ESS i l'afavoreixin amb les seves polítiques públiques.

16. Atreure cap a l'ESS les microempreses i les PIME arrelades al territori

S'ha de provar empenyer sector empresarials locals cap a l'ESS, com ara botigues i tallers, estimulant-los a ser més responsables socialment per mitjà d'instruments com el **Pam a Pam** o altres, donant-los suport si volen transformar-se en cooperatives, etc.

17. Contribuir a crear mercats per a l'ESS

Cal emprendre accions que millorin l'oferta i incentivin la demanda de les entitats d'ESS: **eines de visibilització** de la seva responsabilitat social, **compra pública responsable**, **foment del consum responsable** entre la ciutadania i les institucions ancorades en el territori (hospitals, museus, universitats...), **detecció d'oportunitats i necessitats** en el territori susceptibles de ser cobertes amb iniciatives d'ESS, etc.

Hi ha alguns **sectors** d'activitat que són **estratègics** per al desenvolupament de les nostres ciutats, sectors on, a més, ja hi ha iniciatives d'ESS que hi tenen molt a aportar: **l'alimentació, l'accés a l'habitatge, els serveis a les persones o l'anomenada economia verda** (rehabilitació d'habitatges per a l'ecoeficiència energètica, generació local d'energia renovable, ecodisseny per al tancament de cicles productius, mobilitat sostenible, etc.) . L'administració local pot ajudar l'ESS perquè lideri en el municipi aquests sectors d'activitat.

Al mateix temps, s'ha d'anar **restringint l'accés de les grans empreses mercantils** en la contractació pública, començant pels serveis a les persones, que han de ser executats per entitats sense ànim de lucre, o impedit de presentar-se a les licitacions qualsevol empresa que no certifiqui que no té diners en paradisos fiscals, per exemple.

18. Recooparar recursos ociosos

S'han de posar a treballar el munt de recursos no utilitzats o infrautilitzats dels nostres pobles i ciutats (**equipaments públics en desús, locals comercials tancats, solars abandonats**) i promoure que s'hi instal·lin activitats d'ESS.

D'altra banda, hem de preveure amb prou anticipació aquells recursos empresarials que perdrà el territori si no s'ajuda a trobar-los continuïtat. Em refereixo als milers de botigues i pimes que cada any desapareixen a causa de la jubilació dels seus propietaris. Articular en un pla una sèrie d'accions de caràcter legal, financer, fiscal, cultural i formatiu que faciliti la **transmissió empresarial** d'aquestes activitats, preferentment cap a cooperatives i altres formes d'ESS, contribuiria a preservar uns actius que han costat molts anys d'acumular, faria créixer l'ESS i evitaria la desertització dels nostres pobles i ciutats.

19. Impulsar eines per finançar l'ESS local

Si el sector financer espanyol, amb la complicitat dels governs de torn, ha promogut per via de préstecs un "model productiu" basat en la construcció (que a l'any 2015 es va endur el 55% dels préstecs bancaris), nosaltres necessitem uns altres instruments financers que promoguin un nou model productiu just, equilibrat i sostenible, que s'orienti a resoldre les necessitats i els reptes socials, i un dels principals agents econòmics a finançar per fer-ho són les entitats de l'ESS. Resulta imprescindible disposar d'alguns instruments de finançament locals de l'ESS perquè les seves entitats es capitalitzin, es consolidin i emprenguin nous projectes: **fons d'aval**s de diferents tipus creats juntament amb el Coop57, **grups d'estalvi solidari territorial** (GEST), finançament d'iniciatives de manera mixta través d'una campanya de **microfinançament** des d'una plataforma digital reconeguda que és estimulada pel compromís de l'administració local d'aportar tant com la campanya aconseguixi, etc.

20. Promoure la intercooperació entre entitats de l'ESS

Els ajuntaments han d'incentivar la intercooperació entre les entitats d'ESS, de vegades massa febles i tancades en si mateixes per invertir recursos a intercooperar. Em refereixo a l'organització de **trobades** per formar-se, conèixer-se i compartir coneixements; la realització de **fires**; la facilitació d'**espais de treball compartit** o de recursos i d'incentius per establir entre les entitats **fórmules d'integració econòmica** que millorin la seva eficiència com acords d'intercooperació, creació de cadenes productives i de xarxes de cooperació empresarial, constitució de cooperatives de segon grau i de grups cooperatius, etc.

8 de juny de 2016